

МЕДИЦИНСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА – ВОВЕД, ОСНОВИ И ОПШТО ЗА ЈАЗИКОТ ВО МЕДИЦИНАТА

д-р Билјана Ивановска¹
д-р Валентина Илиева

Апстракт: Терминолошката лексика или т.н. термини служат за точно именување на поими, појави или предмети од науката, техниката и културата. Овој вид зборови јазикот најчесто ги презема како готови од друг јазик. Термините, за разлика од општоупотребуваната лексика, се еднозначни. Брзиот научен и техничко-технолошки развој на општеството носи со себе и нови термини кои, поради нивното постојано употребување, стануваат дел од општојазичната лексика. Така, зборовниот состав на македонскиот јазик се збогатува, пред сè, и на сметка на специјализираната терминологија во која преовладуваат странските зборови. Медицинската терминологија служи како јазик во струка за точна комуникација, пред сè, меѓу медицинскиот персонал.

Клучни зборови: *јазик во струка, германски како странски јазик, медицинска терминологија.*

MEDICAL TERMINOLOGY – INTRODUCTION, FUNDAMENTALS AND LANGUAGE OF MEDICINE IN GENERAL

Biljana Ivanovska, Ph.D. ¹
Valentina Pieva, Ph.D. ¹

Abstract: The language for specific purposes, or so-called the language for specific terms, is used for correct naming of the concepts, phenomena or objects of the science, technology and culture. This kind of words the language often takes as given forms from another language. The terms, unlike common vocabulary, is unambiguous. The rapid scientific technical - technological development of the society brings with itself new terms, which because of

1). Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
ФАМИС, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Битола.
Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.
FAMIS, University “Kliment Ohridski”, Bitola.

their constant use, become a part of the general language vocabulary. Thus, the word vocabulary of the Macedonian language is enriched, above all, and on the account of the specialized terminology, in which the foreign words prevail. The Medical terminology is used in the profession as a language for precise communication, especially among medical personnel.

Key words: *language for specific purposes, German language as a foreign language, medical terminology.*

За лексиката воопшто

Многу е тешко да се дефинира зборот како јазичен елемент, иако можеме да дадеме многу примери за него. Тој е еден од основните јазични единици. Лексичкиот фонд на еден јазик не е само прост збир на зборовите, туку е подложен на многу закономерности и се одликува со регуларност, иако не е таков како во морфологијата и синтаксата. Познато е дека лексичкиот фонд на еден јазик, и на македонскиот, е најчувствителната и најотворената област од јазичниот систем, која претрпува постојани промени. Зборовниот состав на јазикот е тесно врзан со општествено-политичките промени, со различни дејности на развиената човекова цивилизација. Тоа се фактори што влијаат врз севкупното зборовно богатство на јазикот со кој се служи еден народ. Неговата лексика мора постојано да се обновува и збогатува, за да може јазикот да ги задоволи потребите на луѓето во нивното секојдневно живеење.

Развитокот на јазикот е неизбежно врзан со непрекинливиот процес на обновување и збогатување на зборовниот состав на јазикот. Брзите општествени промени овозможуваат појава на нови предмети, а со тоа и нови поими и именување на предметите, т.е. доведуваат до појава на нови зборови. Од друга страна, пак, со повлекувањето од употреба на дадените предмети, како и со менувањето на навиките и на начинот на живеење, се губат или го менуваат (модифицираат) своето значење зборовите што го означувале тој предмет или поим. Така се доаѓа до поделба на зборовите според процесот на обновувањето на лексичкиот фонд стари (архаични) и нови зборови (неологизми).

Во секој јазик постојат зборови од најразлично потекло. Според тоа, зборовите во македонскиот јазик, а тоа се однесува и на секој друг јазик, можат да се поделат во две групи: домашни (свои) и странски (туѓи).

Најголемиот слој од лексиката на македонскиот стандарден јазик го сочинува т.н. домашна (изворна) лексика, зборови кои исконски постојат во нашиот јазик, наследени од старословенскиот и црковнословенскиот, кои понатаму преку народниот јазик навлегле во литературниот јазик.

Процесот на формирање на овој слој зборови, па и на зборовниот состав во целина, е долг и сложен. Во текот на историскиот развој, формата на зборовите од овие фази на јазикот се менувала, а коренот на тие зборови останал ист. Тоа може да се покаже со примерите: *гора, мајка, син* итн.

Туѓите (странските) јазици се, исто така, еден од изворите за збогатување на речничкиот состав на македонскиот јазик. Туѓите зборови можат да навлезат од сродни или генетски блиски јазици (на пример, од словенските јазици) и од несродни (несловенски) јазици. Прифатени се главно два начина на заемање туѓи зборови од еден во друг јазик: а) со непосредно преземање (како резултат на директните контакти меѓу народите и јазиците) и б) заемки со посредство на трет јазик. На пример, во македонскиот јазик директно се навлезени многу зборови од бугарскиот, српскиот и рускиот јазик, а индиректно преку турскиот јазик се навлезени зборови од арапско и од персиско потекло.

Постојат извесен број на зборови со кои се служат речиси сите луѓе што зборуваат еден ист јазик. Друга група зборови се употребуваат само во одделни сфери од човековото општење. Имено, во јазикот постојат зборови со широка, општа употреба и зборови што им се својствени само на одделни јазични стилови (научен, административен, публицистички, уметничко-литературен, разговорен). Разграничувањето се врши врз две основи: а) според двете постојни форми на општење (усна и писмена) и б) според сферата на употреба (општонародна, дијалектна, специјална, термилошка) професионална и жаргонска лексика.

Професионализмите се зборови што им се познати само на определен број луѓе врзани со одредена професија. Овие зборови немаат широка сфера на употреба. Тие се среќаваат во кругот на златари, рибари, сидари, спортисти и др.

Карактеристики на медицинската терминологија

Термилошката лексика или т.н. термини служат за точно именување на поими, појави или предмети од науката, техниката и културата. Овој вид зборови јазикот најчесто ги презема како готови од друг јазик. Термините, за разлика од општоупотребаната лексика, се еднозначни. Брзиот научен и техничко-технолошки развој на општеството носи со себе и нови термини кои, поради нивното постојано употребување, стануваат дел од општојазичната лексика. Така, зборовниот состав на македонскиот јазик се збогатува, пред сè, и на сметка на специјализираната терминологија во која преовладуваат странските зборови.

Медицинската терминологија служи како стручен јазик (стручен јазик со одредени стручни термини) за прецизна комуникација меѓу

медицинскиот персонал. Употребата на стручните медицински термини служи за разбирање меѓу стручниот персонал, за пренесување на резултати, за документација на медицинско досие, за презентација на стручни предавања, за публикација, во некои случаи како код за да се исклучат лаиците (оние непознавачи на медицинската терминологија) од комуникацијата.

Основните термини во медицинската терминологија се од латинскиот јазик (анатомски поими) или од грчкиот јазик (клинички поими). За разлика од секојдневниот говор, стручниот јазик на медицината е прецизен и јасен. Во следнава табела даваме приказ на апстракт кој е опишан во првата колона со јазик од струка и со јазик за секојдневна употреба, во втората колона.

<i>Јазик во струка</i>	<i>Јазик за секојдневна употреба</i>
<i>Резултат од уросонографско испитување: солидна ехоинхомогена во крацијалната третина на десниот бубрег. Ренален парааортален лимфен јазол (медијално од десниот пиелон). Зголемена вентрална циста на десниот бубрег. Контралатералниот бубрег б.о., без хидронефроза.</i>	<i>Резултат од ехосонографско испитување. Цврста неединечна структура во горната третина на десниот бубрег со раст кон задната страна. Зголемен, покрај аортата, лимфен јазол (кон средината од бубрежното легенче). Структура исполнета со течност на предниот дел од десниот бубрег. Левиот бубрег без особности, без хронични промени при задрика на урина во бубрежното легенче.</i>

Одредени медицински стручни термини во двата странски јазика – германски и англиски (интернационални) се заеднички (пр.: *карцином, метаплазија, аденокарцином* и сл.). Ги разгледуваме следниве апстракти на германски и на англиски јазик.

<p><i>Adenokarzinome des Speiseröhre</i></p> <p><i>Die Karzinomentwicklung erfolgt auf dem Boden der Refluxkrankheit über die prämaligen Vorstufen der so genannten Barrett-Metaplasie. Der bisherige Goldstandard der Therapie ist die radikale Ösophagusresektion. In der vorliegenden Arbeit wird über die akuten und Langzeitergebnisse der endoskopischen Behandlung früher Adenokarzinome mit kurativer Intention bei 115 Patienten berichtet</i></p> <p><i>Schlüsselwörter: Barett-Karzinom, Adenokarzinom der Speiseröhre, Refluxkrankheit, endoskopische Resektion, photodynamische Therapie</i></p> <p><i>Dtsch Arztebl 2003; 100: A 1438–1448 [Heft 21]</i></p>	<p><i>Curative endoscopic therapy in early Adenocarcinoma of the esophagus</i></p> <p><i>The cancer develops as a results of reflux disease and its premalignant preliminary stages of the so called Barett metaplasia. Up to now the radical esophagectomy has been the gold standard of therapy. The current article reports on the acute and long-term results of the endoscopic treatment of early adenocarcionomas with curative intention in 115 patients.</i></p> <p><i>Key words: Barett cancer, adenocarcionoma of the esophagus, reflux disease, endoscopic resection, photodynamic therapy.</i></p>
--	--

Во изговорот на латинските термини се забележуваат следниве особености: консонантот „C“ кога е следен со темен вокал преминува во „к“ (пр. Colon-колон); а кога е следен со светол вокал преминува во „ц“ (пр. Excision-ексцизија), „V“ преминува во „в“ (пр. Vena - вена); „ti“ преминува во „ци“ (Sectio-секција). Нагласувањето на латинските стручни термини никогаш не е на последниот слог. Сите латински зборови со два слога се нагласуваат на првиот слог (вена, колон) и сл. Се нагласува претпоследниот или третиот слог на крајот од зборот. Нагласувањето зависи од должината или краткоста на вокалот од претпоследниот слог. Во случај кога претпоследен слог е со долг вокал, нагласувањето е на претпоследен слог (мускулорум, дуоденум). Во случај кога претпоследен слог е со краток вокал, нагласувањето е на претпоследниот (краткиот) слог (мускулус, езофагус). За правописот на термините важат одредени правила: разбирливо е дека почетната буква се пишува голема, а сите потоа атрибути се со мала буква. Пр. *Артерија пулмоналис декстра*. Сопствениите имиња (по кои се наречени одредени болести) се пишуваат

со голема буква: *Морбус Алиџајмер*. Дифтонзите се пишуваат како вокали. *oesophagus – езофагус*. Латинското „С“ се пренесува како „к“. Пр. *Apendicitis acuta – акутен апендикс* или *Carcinoma – карцином*. Разложувањето на медицинските термини на составни делови го олеснува нивното разбирање: *Ендокардит* (ендо-префикс, кард-корен на зборот, ит-суфикс), (со значење *воспаление на внатрешната обвивка на срцето*). Со комбинација на различни префикси, суфикси и корени од зборови можат да се создадат нови поими: префикс и корен на зборот: *хипер-тонус*; повеќе корени од зборови и префикси: *син-дром на пост-холе-цист-ек-томија*; глаголски корен и суфикс: *гастр-итис*; префикс, глаголски корен и суфикс: *пери-кард-ит*; повеќе корени на зборови и суфикси: *пиело-нефр-ит*. Комбинацијата составена од корен на зборот (во соодветната збороформа) и атрибут може да исполнува одредени функции во реченицата, и тоа:

Придавски атрибут	<i>Ренална артерија</i>	<i>Нодозна струма</i>
Генитивен атрибут	<i>Ангина пекторис</i>	<i>Улкус вентрикули</i>
Преопозиционален атрибут	<i>Карцином ин ситу</i>	<i>Егзитус ин табула</i>

Расчленувањето на составните делови на медицинските термини го олеснува нивното разбирање: Пр.: психо (душа) + онко (оток) + логија (наука) = психоонкологија (наука за психосоцијалните појави при канцерогено заболување). Со комбинација на различни стручни термини се создаваат нови поими и многу симптоми можат да се одредат преку зборовниот завршеток: мијалгија (мускулна болка), мастодинија (болка во градите), ишијалгија (болка во половината). Значењето на завршетоците за правилно разбирање на поимите е големо: ознаките за воспаленија кои во латинскиот јазик завршуваат на *-itis*, во македонски се предаваат со суфиксот *-ит*: tonsillitis - тонзилит (воспаление на крајниците), colitis – колит (воспаление на цревата), encephalitis – енцефалит (воспаление на мозочната обвивка), apendicitis – апендицит (воспаление на слепото црево) и сл.

Резиме

Новите јазични термини се вистинска можност и за немедицинскиот персонал, но и за постарите говорители на јазикот. Ги набројуваме следниве лексеми кои се среќаваат како често употребувани од страна на медицинскиот, но фреквентно и од немедицинскиот персонал: *shunt* - краток спој на артериски и венски крвен сад, *bypass* - заобиколување со помош на крвен сад, *stent* - метална протеза за отворање и проширување

на ткивни структури, *AIDS* - синдром на стекната имуно дефициенција, *monitoring* - електронско надгледување на ризичните пациенти, *follow up* - следење на болеста, *staging* - степени на туморозните промени и сл.

Терминолошката лексика или т.н. термини служат за точно именување на поими, појави или предмети од науката, техниката и културата. Овој вид зборови јазикот најчесто ги презема како готови од друг јазик. Термините, за разлика од општоупотребуваната лексика, се еднозначни. Брзиот научен и техничко-технолошки развој на општеството носи со себе и нови термини кои, поради нивното постојано употребување, стануваат дел од општојазичната лексика. Така, зборовниот состав на македонскиот јазик се збогатува, пред сè, и на сметка на специјализираната терминологија во која преовладуваат странските зборови.

Користена литература

- Минова-Ѓуркова Л., Пандев Д., Бојковска С., Цветковски Ж.: Македонски јазик за средно образование. 4. Издание. Просветно дело, 2000, Скопје.
- Ell Ch., May, A., Liebwin G., et. al: Kurative endoskopische Therapie früher Adenokarzinome der Speiseröhre: *In: Dtsch Arztebl 2003; 100(21): A-1438 / B-1200 / C-1124*. Web-link: <http://www.aerzteblatt.de/v4/archiv/artikel.asp?id=37061>.
- Györffy M.: *Deutsch für Mediziner: Eine praktische Hilfe für Ärzte, Zahnärzte, Medizinstudenten und Krankenschwestern im Umgang mit deutschsprachigen Patienten.*, Betty Bagossy (Übersetzer), Renate Bagossy (Übersetzer). Schenk Verlag. 2010.

